

De roep om goud

De Boxtelse heer moest met gouden munten betalen

Omdat goud al zeldzaam is, zijn gouden munten des te zeldzamer. Dat houdt in dat gouden munten tegenwoordig gewoonlijk ook vrij kostbaar zijn. De waarde, die dergelijke geldstukken thans hebben, wordt mede bepaald door hun aantal. Zo zijn vele goudstukken uit de twintigste eeuw, zoals onze Nederlandse gouden tientjes, niet veel meer waard dan hun gewicht in goud. Een meerwaarde hebben zij nauwelijks omdat er zoveel van geslagen en nog steeds in omloop zijn. Gouden munten uit vroegere tijden zijn kostbaarder naarmate er minder bewaard zijn gebleven. Veel exemplaren van deze munten zijn in de loop der tijd omgesmolten.

In de Middeleeuwen ontstond de roep naar gouden munten toen de handel en de verstedelijking toenamen. Kooplieden verhandelden steeds meer goederen, die van grote afstand moesten worden aangevoerd, en die in grotere aantallen werden opgekocht. Het gangbare, kleine zilvergeld voldeed niet langer omdat bij grote transacties zeer vele van dergelijke kleine geldstukken moesten worden meegenomen. Na de ineenstorting van het Romeinse Rijk werden er in West-Europa eeuwenlang geen nieuwe gouden geldstukken in omloop gebracht. Pas in de dertiende eeuw begon men in Italië weer gouden munten te slaan. Delen van dat land, zoals Venetië en Florence, waren vanaf die tijd de welvarendste en meest ontwikkelde gewesten van Europa. Daar begon men vanaf 1252 die dure munten in circulatie te brengen.

Het gouden schild

Bijna een eeuw later, in 1337, werden in Frankrijk voor het eerst gouden munten

geslagen, die 'écu d'or à la chaise' werden genoemd; 'gouden schild met een zetel'. Op die munt staat de Franse koning Philips VI afgebeeld, die op een gotische troon zit. Deze munt werd uitgegeven toen een oorlog tussen Frankrijk en Engeland uitbrak, die honderd jaren zou duren. In de loop der tijd veranderde de naam van dit geldstuk in 'koningsschild' ofwel 'gouden schild'. Deze Franse goudstukken waren zo gewild, dat zij in Vlaanderen, Brabant en Holland werden nageslagen. Hoezeer het gouden schild werd gewaardeerd blijkt uit de voorziening die graaf Willem IV van Holland - Henegouwen trof toen hij in 1343 op pelgrimage naar het Heilig Land wilde gaan. Bij zijn vertrek ging apart een paard mee om zijn geld te vervoeren. In totaal nam hij 5500 goudstukken mee, die gezamenlijk vijftwintig kilogram wogen. De leren zakken, waarin de geldstukken waren opgeborgen, bevatten onder andere 2500 gouden schilden en ongeveer 500 guldens uit Florence. Tot aan de voet van de Alpen kon hij zonder problemen al zijn onkosten met de schilden betalen; daar moest hij de rest van zijn reisgeld in Italiaanse goudstukken omwisselen, voordat hij zijn pelgrimstocht kon vervolgen.

Dirck en Maria van Meerhem - van Boxel

Ofschoon het niet zo'n groot bedrag was als Willem van Holland meenam op zijn reis, moesten de heer en vrouw van Boxel op 1 september 1359 toch een flinke som geld in gouden schilden betalen.⁽¹⁾ Bij het Boxtels echtpaar, te weten Dirck van Meerhem en Maria van Boxel, ging het om een afkooptsom. Maria was een dochter van Willem van Cuyck, heer van Boxel, die in 1350 in een gevecht met Jan, heer van Herlaer en

Ameide, werd gedood. Omdat Willem van Cuyck geen zoon maar wel twee dochters bij zijn vrouw Cunigonda had verwekt, was er geen mannelijke opvolger voor de heerlijkheid Boxtel. Dat betekende dat zijn oudste dochter, Maria, zijn 'troonopvolgster' zou worden. Omdat zij in 1351 met Dirck van Meerhem trouwde, zou de heerlijkheid Boxtel overgaan in handen van het geslacht Van Meerhem, als dit echtpaar kinderen zou krijgen. Die erfopvolging moest dus wel goed geregeld worden om ruzie binnen de familie te voorkomen. Immers, Isabella, de jongste dochter van Willem en Cunigonda had ook recht op haar deel van de erfenis van haar ouders. Samen met haar man, Jan Rover, heer van Nemelaer, eiste zij haar part op uit de nalatenschap.

Het is niet bekend, hoe het erfgoed in zijn geheel tussen de erfgerechtigden is verdeeld. Slechts een onderdeel van die verdeling is ons bekend. Op genoemde dag in 1359 verkochten Dirck en Maria aan hun zwager en zus, Jan en Isabella, een erfcijns van 250 gouden schilden.(2) Deze gouden schilden waren in Antwerpen geslagen. Elke munt had vier leeuwen in het schild en werd 'Antwerps schild' genoemd. Deze cijns moest elk jaar op de feestdag van Sint Remijs (= 1 oktober) worden betaald zowel uit alle molens, hoeven, cijnzen, renten, tienden, en pachten, die aan Dirck en Maria toebehoorden in hun heerlijkheden Boxtel en Oyen (bij Megen), als ook uit al hun andere erfgoederen in de Meierij van 's-Hertogenbosch. Vermoedelijk werd deze hypotheek in vijf coupures van vijftig gouden schilden uitgegeven, omdat Theodericus, een zoon van Jan Rover, een erfcijns van vijftig Antwerpse schilden op 28 april 1394 verkocht aan Katherine, weduwe van Henricus Mordrecht, ridder.(3)

Gerard van Home

Via Willem van Schoonhoven, een zwager van heer Goossens van der Aa, ridder, was een deel van deze coupure van vijftig gou-

den schilden op 15 december 1484 in handen van Herman Coenen gekomen. De akte van overdracht werd voor de Bossche schepenen in het Bossche protocol vastgelegd. Op die dag werd deze erfcijns gesplitst in twee delen. Het ene deel omvatte tien Antwerpse schilden en het andere deel veertig dergelijke schilden. De erfcijns van veertig schilden werd eigendom van Coenen en bleef in het bezit van deze familie totdat jonker Jan de Coenen daarvan erfgenaam werd. Hij verkocht op 9 december 1598 deze coupure aan Gerard van Home, heer van Boxtel. Zo kwam een deel van de erfcijns, na een omzwerving van 239 jaren, weer in handen van de Boxtelse heer.

De vraag kan worden gesteld, waarom droeg Jan de Coenen deze erfcijns weer over aan Gerard van Home? Duidelijk is in ieder geval dat er geen sprake was van wanbetaling door de heer van Boxtel. Elk jaar betaalde hij trouw via zijn rentmeester de veertig gouden schilden aan de jonker. Toch wilde laatstgenoemde af van deze bron van inkomsten. Zou het kunnen zijn dat de tachtigjarige oorlog daarbij een rol heeft gespeeld? Zou de jonker de zijde van prins Maurits hebben gekozen, terwijl de Boxtelse baron overduidelijk Spaansgezind was. Of vond De Coenen al dat oorlogsgeweld zo bedreigend, dat hij bang was dat Van Home op zekere dag wel eens niet meer in staat zou zijn de erfcijns nog te kunnen betalen? Het was immers goed mogelijk dat heel het bezit van de Boxtelse heer door prins Maurits zou worden verwoest of geconfisqueerd. Dan zou de jonker naar zijn centen kunnen fluiten. Hoe dan ook de baron was na de afkoop van deze erfcijns van veertig gouden schilden weer voor ongeveer één-zesde part meer heer en meester over molens, hoeven, pachten en andere bronnen van inkomsten uit zijn erfgoederen

Hans de Visser

1. Kappelhof AC.M., Regesten van oorkonden van de Tafel van de Heilige Geest van 's-Hertogenbosch, Deel IV, herdruk ('s-Hertogenbosch 1997) 78, regestnummer 456a.
2. Aantekeningen Smulders, RANB 's-Hertogenbosch, Collectie Aanwinsten, inv, nr. 314.
3. Kappelhof, AC.M., Regesten van oorkonden van de Tafel van de Heilige Geest van 's-Hertogenbosch, Deel IV, herdruk ('s-Hertogenbosch 1997) 40, regestnummer 1151a.

De gouden florijn van Florence uit 1252. Op de voorzijde staat Johannes de Doper afgebeeld en op de achterzijde staat een lelie

Bron afbeelding:

Door Classical Numismatic Group, Inc. <http://www.cngcoins.com>, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=663418>

